БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
Институт по балканистика с Център по тракология
"Проф. А. Фол"
Вх. №: 167НО-05-05 11.11 2025

СТАНОВИЩЕ

от проф.д-р Милена Георгиева, Институт за изследване на изкуствата (БАН)
за материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академична длъжност „професор",
обявен от ИБЦТ-БАН (ДВ, бр. № 63/ 01.08.2025 г.)
за нуждите на секция „Култура на Балканите"
в област на висше образование 2. Хуманитарни науки,
професионално направление 2.1. Филология
(Балкански литератури и култури)

В обявения за нуждите на секция „Култура на Балканите" конкурс за „професор" (ДВ, бр. № 63/ 01.08.2025 г.), в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Балкански литератури и култури) участва като единствен кандидат доц. д-р Антоанета Бориславова Балчева. Броят и съдържанието на представените от нея документи и публикации спазват изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане в БАН и Приложението към Правилника на НС на ИБЦТ-БАН относно условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности (автобиография, придружена от съответните дипломи и документи, списък на публикациите, с които кандидатката участва в конкурса, авторска справка за научните приноси, резюмета на български и английски език, копия на публикациите, списък с цитиранията, справка за изпълнение на минималните изисквания според Правилника за приложение на ЗРАСРБ).

Доц. Антоанета Балчева придобива образователната и научна степен „доктор" през 1997 г. след успешно защитен дисертационен труд пред СНС по Литературознание при ВАК на тема „Характер на романтизма на славянския Юг". От 1999 до 2010 г. е главен асистент в Института по балканистика, а от 2011 г. се хабилитира и е избрана за доцент в секция „Култура на балканските народи" към Института за балканистика с Център по тракология. Познавам доц. Балчева от докторантските й години като особено прецизен учен и неуморен ръководител на редица проекти между българи и хървати, в които е привличала учени от различни институции. През целия период на своето академично развитие кандидатката е доказала своята научна активност с цялостната си научна

продукция, участие и ръководство в национални и международни проекти, организиране на научни конференции, преподавателска дейност и членство в авторитетни научни организации.

Общият брой публикации, с които доц. Антоанета Балчева участва в обявения конкурс е 23 научни труда, различни от публикациите, с които е получила академичната длъжност „доцент“ – една монография и двадесет и две студии и статии, от които: деветнадесет, обнародвани в рецензирани сборници, колективни трудове и научни периодични издания и три в издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни. Представените научни изследвания обхващат няколко основни проблемно-тематични кръга в областта на сравнителното литературознание и културология, свързани с ролята на елитите в процесите на усвояване на традициите и модернизацията в Югоизточна Европа; литературно-критическото преосмисляне на националните модели в контекста на южнославянския литературен модернизъм и естетико-философския диалог с европейското изкуство; основни насоки и тенденции в хърватската и българската литературна естетика на авангардизма; културна памет и идентичност на градове – центрове на културния диалог между българи и хървати; рецепционни практики и модели в българската словенската, сръбската и хърватската литератури. Основна тенденция в тях е оттласкването от обичайните тематични и типологични изследвания и съчетаването на различни методологични подходи, фокусирани върху културната и литературната антропология, философия, социология и психология.

Основният монографичен труд, с който доц. Антоанета Балчева участва в конкурса, е книгата „*Култура на пътуването. Преплетени текстове и съдби на българи и хървати от края на XIX до средата на XX век.* София: Институт за балканистика с Център по тракология, 2025, ISBN: 978-619-7179-64-4. Монографията се състои от увод, 4 глави, заключение и библиография, включваща използваните от авторката архивни фондове, периодични и справочни издания, литературни източници и теоретични трудове на различни езици.

Оригиналното по замисъл изследване, което цели „осмислянето на пътуването като философска идея, художествен образ и социална практика с породените от него пространствени и времеви представи“ (Балчева 2025: 18), въвежда читателя в нови за

българската литературна наука изследователски полета, посветени на традициите, манталитетите, личностните и колективни идентичности на българи и хървати. На базата на богат понятиен инструментариум, е извършено своеобразно структуриране и категоризиране както на „взаимните представи, изградени у двата народа, така и на проявените в подбраните текстове литературни паралели и културен трансфер на идеи, ценности, естетически критерии през епохата на модернизма“. Широката изследователска рамка е успешно разгърната благодарение на използвания интердисциплинарен подход и богата методология, включваща сравнителния, литературно-исторически и културологичен анализ на разнородни по своята структура текстове (исторически извори, литературни творби, пътеписи, очерци, пътни бележки).

В уводната част авторката въвежда синтагмата *култура на пътуването* и прави анализ на обговарянето ѝ като основна познавателна единица в областта на социалната и културната история, географията, психологията, антропологията, културологията, социологията, литературата, историята. Специално внимание е отделено на опитите на литературните теоретици за определяне на жанровата специфика на текстовете, свързани с феномена на пътуването, като аргументирано е изведен доминиращият синтез в повечето произведения, изключващ възможността за фиксирана нормативна класификация. Акцентирано е върху „теоретичната гъвкавост“ и изявена металитературност на пътуването и писането „като взаимно допълващи и определящи се процеси“ въз основа на теоретичните постановки на Мишел Бютор, Гастон Башлар, Ролан Барт, Мишел дьо Серто и др. Направен е и критичен обзор на основните български и хърватски литературноисторически изследвания, посветени на пътешественическата литература.

Първата глава от книгата „Българско-хърватски диалози от края на XIX до началото на XX век“ се фокусира главно върху творбите на български и хърватски автори, чиито текстове са били слабо или откъслечно анализирани до този момент и които носят силен идентификационен ресурс относно рецептивните нагласи на двата народа, явявайки се „проекции на големия наратив на епохата за европеизация и модернизация“. Авторката успешно е очертала както социалноисторическия контекст на епохата, динамиката в смяната на стереотипите, така и съществени за литературния развой тенденции, повлияли на пътешественическа проза. Очертани са пътищата за

отдалечаване от традицията и унаследените художествени конвенции, които са обект на обстоен анализ във втората глава от книгата, озаглавена „Пътуването – „поезия на модерната цивилизация“. В изложението й с прецизност и аналитизъм са интерпретирани подбрани произведения на Антун Матош и Пенчо Славейков, създаващи представата за все по-силната „субективизация на пътуването“ като интегрална част от техните литературноестетически платформи, целящи духовно извисяване на твореца, бягащ от дисхармонията в живота. Умело е проследена по думите на А. Балчева „наративната дъга на техните екзистенциални търсения“, която „артикулира нови пространства, утопични или дистопични, събиращи в едно метонимично поле тежненията и тревогите на българската и хърватската интелигенция на синура между две епохи“ (Балчева 2025: 244) .

Темите и идеите, проблематизирани в книгата провокират задълбочени и оригинални наблюдения върху ролята на пътуването в емоционалното картографиране на „своето“ и „чуждото“ пространство, постигнати в третата глава на монографията. Въз основа на творби от Антун Немчич, Иван Кукулевич Сакцински, Силвие Страхимир Кранчевич, Иван Вазов, Антон Страшимиров, Анна Каменова, Кирил Христов и Дора Габе, посветени на средищни литературни топоси от Средиземноморския и Черноморския културен ареал са анализирани менталните карти на пътешествениците като място за „проектиране на културна памет и диалог между различни цивилизационни кодове и темпорални пластове“.

Търсейки спецификата на пътуването в диапазона между т.н. „близко“ и „далечно“ четене повечето текстове в монографията са обговорени като „рефлексивен проект за конструиране на идентичност“. Аргументите на авторката в полза на това твърдение са особено силни в четвъртата глава на представения труд „Риторики на пътуването от 30-те до 60-те години на XX век“. На страниците ѝ сполучливо се редуват образите на еманципираните жени пътешественички, дипломати, политици, публицисти, оформящи идейния профил на пътуването с характерното за модерността „ускорение“ и разколебаване на идентичностите. Опирайки се на въведената от Зигмунт Бауман типология на пътника, съвместяващ поклонника, разхождащия се, скитника и туриста, А. Балчева очертава една широка палитра от социално-исторически, културно-естетически модели и социални практики на пътуването през междувоенния период.

Изложенатата в монографията проблематика е ценен принос в емпиричното и теоретично тълкуване на феномена на пътуването и текстовете, свързани с взаимните представи на българските и хърватските интелектуалци от края на XIX до средата на XX век. Със своя комплексен концептуален подход тя се явява важен извор в проучването на нови пространства от областта на сравнителното литературознание, имагологията, тематологията и рецепцията. Към изброените достойнства на представения труд е и издирената и съставена богата библиография, свързана с темата на монографията.

Заключение

Документите и материалите, представени от доц. д-р Антоанета Балчева отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ в БАН и Приложението към Правилника на НС на Института за балканистика с Център по тракология – БАН относно условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности. Приложените от кандидатката научни трудове, различни от материалите, използвани при предишни конкурси и защити, представляват оригинални научни приноси, оценени по достойнство от научната колегия. Заявявам, че в трудовете ѝ и представената документация няма плагиатство и недостоверност на представените от нея научни данни. Представената от нея справка за научни приноси и цитирания е достоверна. Въз основа на богатата библиография от разработки, безспорен професионален капацитет и активна научна дейност, давам своята положителна оценка и убедено препоръчвам на научното жури да подкрепи избора на единствения кандидат доц. д-р Антоанета Бориславова Балчева за академичната длъжност „професор“ в област на висшето образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология за нуждите на секция „Култура на Балканите“ по специалността „Балкански литератури и култури“, във връзка с конкурс, обявен от Института за Балканистика с Център по Тракология „Проф. Александър Фол“.

05.11.2025 г.
София

Член на журито:
проф. д-р Милена Георгиева